

Nji

Nederlands
Jeugdinstituut

De groei van Jeugdzorg door een andere bril

Bijeenkomst Regio Rijnmond

14 12 2023 | Rutger Hageraats

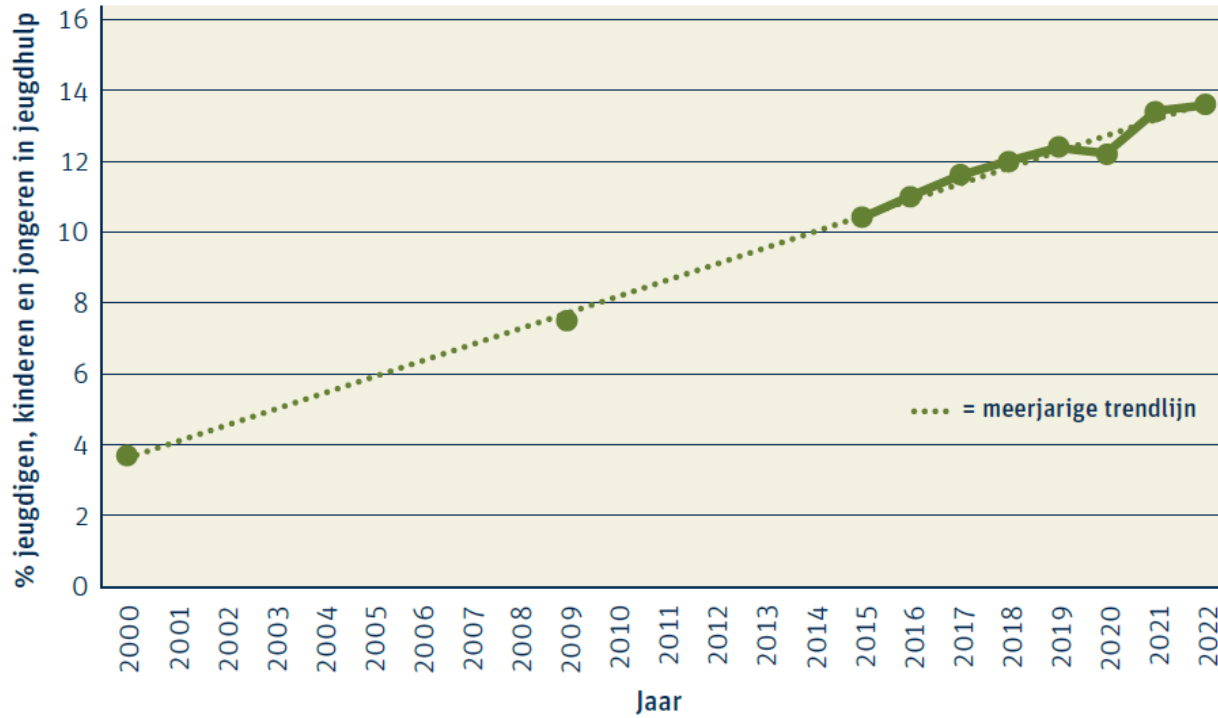
Een andere bril in drie delen

1. Groeiend jeugdzorggebruik als signaal in plaats van alleen maar een probleem
2. Hoe in de praktijk een succes te maken van de Hervormingsagenda
3. En de agenda van kwaliteitsverbetering

Nederlands
Jeugdinstituut

1. Een andere kijk op het groeiend jeugdzorggebruik

Figuur 1. Ontwikkeling jeugdhulpgebruik 2000-2022 (0 t/m 17 jaar)¹¹

Er zitten erg veel jeugdigen in de jeugdzorg (12-16% is heel gebruikelijk). In 2000 waren het 1 op de 27 jeugdigen die in dat jaar in jeugdzorg zaten, in 2018 was dat 1 op de 8. Sinds 2019 zie we de trend iets afzakken (die cijfers zijn vertekend door corona), maar de instroom van het aantal jeugdigen en gezinnen ligt op een zeer hoog niveau. Naar 1:7. Beeld CBS eerste helft 2023 is verdere stijging. Hetzelfde geldt voor het SO: ook daar is het aantal kinderen relatief hoog.

Op detailniveau geven de cijfers van CBS een even boeiende als onthutsende inkijk in de verdeling over verschillende leeftijdsgroepen:¹²

- Van de jongens in de leeftijd 8 tot 12 jaar is het jeugdzorggebruik 22 procent, meer dan een op de vijf. Dat is schrikbarend veel. We weten uit studies dat er bij ouders en in het onderwijs veel 'handelingsverlegenheid' is in het omgaan met jongens die zogeheten 'lastig gedrag' vertonen. Dat gedrag bestaat uit veel bewegen, vaak regels overtreden, minder serieus met schoolwerk bezig zijn en niet zo makkelijk praten over wat hen bezighoudt.¹³ Omgaan met 'gedragsproblemen' hoort tot het rijtje van de meest voorkomende zorgpunten van ouders.¹⁴ In het onderwijs geldt het al jaren als de grootste uitdaging om de hoge toestroom naar speciale onderwijsvoorzieningen te verminderen.¹⁵
- Ook in de groep jongeren van 12 tot 18 jaar is het zorggebruik hoog. Bij meisjes is dat bijna 18 procent, oftewel meer dan een op de zes (in 2019 was dat nog een op de zeven). Bij jongens is dat in 2022 een op de zeven. Deze cijfers stroken met studies die laten zien dat mentale problemen bij jongeren, met name bij meisjes in het voortgezet onderwijs, flink aan het toenemen zijn.¹⁶

Normale reactie op een verstoorde wereld

Effecten prestatie-
en geluksdruk
(haal alles uit
leven, geniet!)

Privatisering van de
opvoeding

***Het is om gek
van te worden!***

Ideaal van
keuzevrijheid geeft
een onvrije,
eenzame zoektocht

Grote crises:
klimaat, wonen,
betaalbaarheid
gewone leven

Kinderen en jongeren groeien op in een samenleving die veel problemen kent.

- Er is een grote prestatie- en geluksdruk, werken aan het beste van jezelf, individueel falen of niet voldoen aan een maatschappelijke of groepsnorm is een op te lossen probleem voor jou, als jongere, of als ouder. En dan is er de jeugdhulp, als voorbeeld van een gegroeide zorgmarkt, die klaar staat om te helpen.
- Privatisering van de opvoeding werpt ouders en kinderen en jongeren meer terug op zichzelf. Terwijl wij uiteindelijk toch vooral sociale wezens zijn, van elkaar leren, dat kinderen zich ontwikkelen in relaties, niet alleen die thuis maar ook op school, in de wijk, alle belangrijke volwassenen en ook van elkaar,. En de samenleving zich te weinig pedagogische verantwoordelijkheid lijkt aan te meten.
- Het ideaal van keuzevrijheid in onze westerse samenleving, gebaseerd op een idee van rationeel mensbeeld, geeft een onvrije, eenzame zoektocht. We zien dat uitvergroot bij een voorbeeld als gezonde voeding en overgewicht. Een op de 7 kinderen en jongeren is te zwaar, een op de drie vindt zichzelf te dik. De hele omgeving is ingericht op en geeft prikkels voor ongezonde voeding. Gezond eten is vervolgens in de preventie vooral gepresenteerd als een zaak van het maken van gezonde keuzes van het individu (Schijf van Vijf, Nutri-score). En dat terwijl je van alle kanten wordt bekogeld met verleidingen en voorbeelden uit de omgeving.
- Grote crisis doen – op het gebied van klimaat, wonen, armoede - jonge mensen veel. Wat is het toekomstperspectief? Groot gebracht in een idee van toenemende welvaart is die groei niet meer vanzelfsprekend.

Het toenemend aantal kinderen en jongeren met problemen is tegen die achtergrond te begrijpen als een normale reactie op een toenemend verstoorde wereld. Het is een belangrijk signaal dat het zaak is de wereld waarin kinderen en jongeren opgroeien te verbeteren. Maar ook om de pedagogische relatie die kinderen en jongeren in staat stellen zich te ontwikkelen te verbeteren. De ideale wereld bestaat niet, problemen zullen er zijn, prestaties verbeteren op zich is belangrijk en nodig, maar in het opgroeien gebeurt dat het beste in verbinding, met die leraar, met de ouders, anderen, niet als individu alleen.

Hoger scoren voor je CITO- of IEP-toets?

WIN EEN PS5!

BAM!

CITO-toets oefenboeken groepen 3 t/m 8

3	4	5	6	7	8
Groep	Groep	Groep	Groep	Groep	Groep

CitoMateriaal.nl

CitoMateriaal.nl
www.citomateriaal.nl • contact@citomateriaal.nl

Trainingen ▾

Agenda

Leeromgeving

 Docentenbijscholing
2020 PUBLISHERS

Menukaart NPO

Over ons ▾

Blog

Yoga en Mindfulness in de klas en online: Concentratie, ontspanning en energie dankzij Yoga en Mindfulness

In de training Yoga en Mindfulness leer je oefeningen die je makkelijk met je klas kunt doen. Rust, concentratie en een positieve sfeer zijn het resultaat.

Ik nodig je van harte uit om mee te doen!

SCHRIJF JE NU IN

Twee voorbeelden van aanbod in het onderwijs die ingaat op de individuele behoefte om te werken aan het 'beste van jezelf' en waarvan je je moet afvragen of wij de jeugd en de samenleving hiermee een dienst bewijzen. Is het onderliggende doel niet gewoon een reguliere taak van het onderwijs.

Toename jeugdzorg is symptoombestrijding. Wat nu?

Maak werk van

- Sterk ouderschap en sterke voorzieningen (kinderopvang, school, sport etc.)
- Sterke preventie
- Sterke lokale teams
- Jeugdzorg met duurzame effecten

En ...

Voer het gesprek over de toekomst:

- **Wat heeft waarde in opgroeien: succes of verbinding?**
- **Verantwoordelijker gedrag volwassenen naar toekomst**
- **De rol van de jeugd, ook/juist als dat strijdt met belangen**

Dit leidt ons tot de stelling dat een alsmaar groeiend jeugdzorgaanbod geen passende reactie is. We vergeten niet dat kinderen en jongeren die zorg nodig hebben goede zorg moeten krijgen. Maar er is meer nodig. Gelukkig worden er veel scenario's en agenda's geformuleerd om die verbetering te brengen. Wat ons daarbij opvalt is dat daarbij weinig het pedagogisch perspectief bij wordt betrokken. Wat wij daarmee bedoelen is:

1. De waarden die in een nieuw toekomstperspectief centraal komen te staan. Wat blijkt uiteindelijk het meest waardevol voor kinderen? Is dat genieten van dat onvergetelijke beleving met een ingehuurde act of is dat de liefdevolle ontmoeting? Is dat een rimpelloze volwassenheid of een zinvolle verbinding met elkaar?
2. de pedagogische verantwoordelijkheid van overheden, bedrijfsleven en andere organisaties (niet alleen politiek, óók bijv de mensen in de bestuurskamers van bedrijven, aandeelhouders etc. Wat vertellen zij aan kinderen en jongeren over hoe zij zich vandaag hebben gedragen om het later beter te maken?
3. De rol van kinderen en jongeren in de hervormingen. Maak het divers, pluriform. Ook of juist als het strijdt met belangen. Die rol is van belang op de korte en lange termijn:
 1. Op de korte termijn als het gaat om het gesprek wat kinderen en jongeren nú nodig hebben. Is dat zorg of is dat aandacht, ademruimte, druk van de ketel, verbinding, samen werken aan meer perspectief? Luister naar hen!
 2. Op de langer termijn is hen structureel te betrekken bij het waarden-debat, de scenario's, de verantwoordelijkheid van maatschappelijke actoren en de uitvoering.

2. De uitdaging van de Hervormingsagenda voor de transformatie van het (specialistische) jeugdzorglandschap

We verzanden steeds weer in de oplossingen gebaseerd op dezelfde hypothesen en daardoor gaat het eigenlijk steeds minder goed.

De Hervormingsagenda Jeugd bevat veel op zich goede inhoudelijke ambities maar is het meest concreet als het gaat over een veelheid aan instrumentele maatregelen. Bijvoorbeeld ten aanzien van de Reikwijdte jeugdhulpplicht en de wettelijke verplichting om specialistische jeugdhulp regionaal of landelijke te contracteren. Het zoeken naar verbreding, zoals de verbinding met onderwijs, bestaanszekerheid en volwassenGGZ worden genoemd maar minder uitgewerkt. Het streven om de administratieve lasten te verminderen en beter gebruik te maken van data roepen de minste discussie op.

De grote vraag is of de Hervormingsagenda het proces van transformatie van de zorg voor de jeugd de goede kant op helpt of dat het juist conserverend werkt, dat wil zeggen het bestaande bestendigd. Krijgt Sharon Stellaard gelijk of niet? Dat ligt aan de uitwerking in de praktijk en de afspraken die u straks gaat maken in deze regio. En anderen in de andere regio's. Er zijn genoeg mogelijkheden om de HA te gebruiken om goede dingen te doen.

Nodig is in elk geval het blijven inzetten op die brede maatschappelijke oriëntatie, hoe wij aankijken tegen opvoeden en opgroeien, het idee van normaal en afwijkend, de maatschappelijke dialoog. Daar zegt de HA veel over maar dit laat zich niet makkelijk vertalen in concrete beleidsmaatregelen, hier heeft de politiek en hebben alle partijen in de samenleving een andere opdracht. Er is behoefte aan een nieuw generiek antwoord, zeg maar het nieuwe riool van de jeugdzorg (verwijzend naar het grote effect van de riolering op de gezondheid). Als het gaat om de jeugdzorg zelf is het zaak de goede afslag te nemen. Daar gaan de volgende sheets over.

“Maar de strijd is nog niet gewonnen. Als je werkelijk wilt ontzorgen, en mensen weer het heft in eigen hand wilt geven, vergt dat een radicale mentaliteitsverandering in de zorg. Veel zorgverleners hebben wel de mond vol van empowerment, maar de cruciale vraag is of ze ook uit de rol van grote probleemoplosser durven te stappen. “

Deze citaat kwam van toenmalig wethouder Jeugd in Amsterdam, Pieter Hilhorst, in voorwoord beleidsplan transitie in 2013. Ik sla vooral aan op dat punt van de probleemoplosser.

De jeugdzorg heeft de neiging de redder van kinderen te willen zijn. Jeugdzorg, ook specialistisch of gedwongen, is altijd een tijdelijke interventie. Het kan de wezenlijke vragen en problemen van opvoeders, kinderen en hun omgeving nooit echt oplossen. Omdat de onderliggende vraagstukken andere interventies vragen, omdat er maatschappelijke omstandigheden zijn die buiten het bereik van überhaupt welke zorg liggen (tweedeling, kansenongelijkheid, onzekere toekomst) en omdat mensen volwassen GGZ zijn en altijd bijzondere, emotionele, irrationele dingen kunnen doen en we daar echt niks aan veranderen. In de erkenning dat wij mensen sociale wezens zijn met alles wat er bij hoort, de mooie en minder mooie dingen, en de samenleving een door gecreëerd construct, schuilt ook het besef dat zaken niet zo maakbaar zijn als wij hopen of denken. Of als onze systeemwereld veronderstelt.

Jeugdzorg kan binnen die wereld de last van een groot verantwoordelijkheidsgevoel voor de jeugd, hoe oprecht ook, niet dragen. Dat moet de sector ook niet willen. Ouders, kinderen of jongeren vragen daar ook niet om. Het creëert afstand. Echt gehoord en gezien worden, niet beoordeeld worden, iemand die er naast gaat staan: dat is wat wij horen over wat mensen verwachten of wensen van hulp. De overheid heeft daar ook een rol in. Die vindt het zelf ook moeilijk om te accepteren dat dingen fout gaan in het leven, helemaal met kinderen. Daardoor is er de afgelopen decennia steeds minder ruimte ontstaan voor sociale, pedagogische en psychologische verkenningen, en voor gezamenlijke professionele inschattingen van bijvoorbeeld een thema als veiligheid. Ondanks dat de overheid hecht aan de zelfredzaamheid en eigen kracht van burgers, lijkt het erop dat ouders en kinderen daar in de praktijk juist minder ruimte voor krijgen als het om veiligheid gaat. Dan voelen mensen zich beoordeeld, als individu, los van de context en zonder verbinding. Dat leidt tot vervreemding, wantrouwen en afstand.

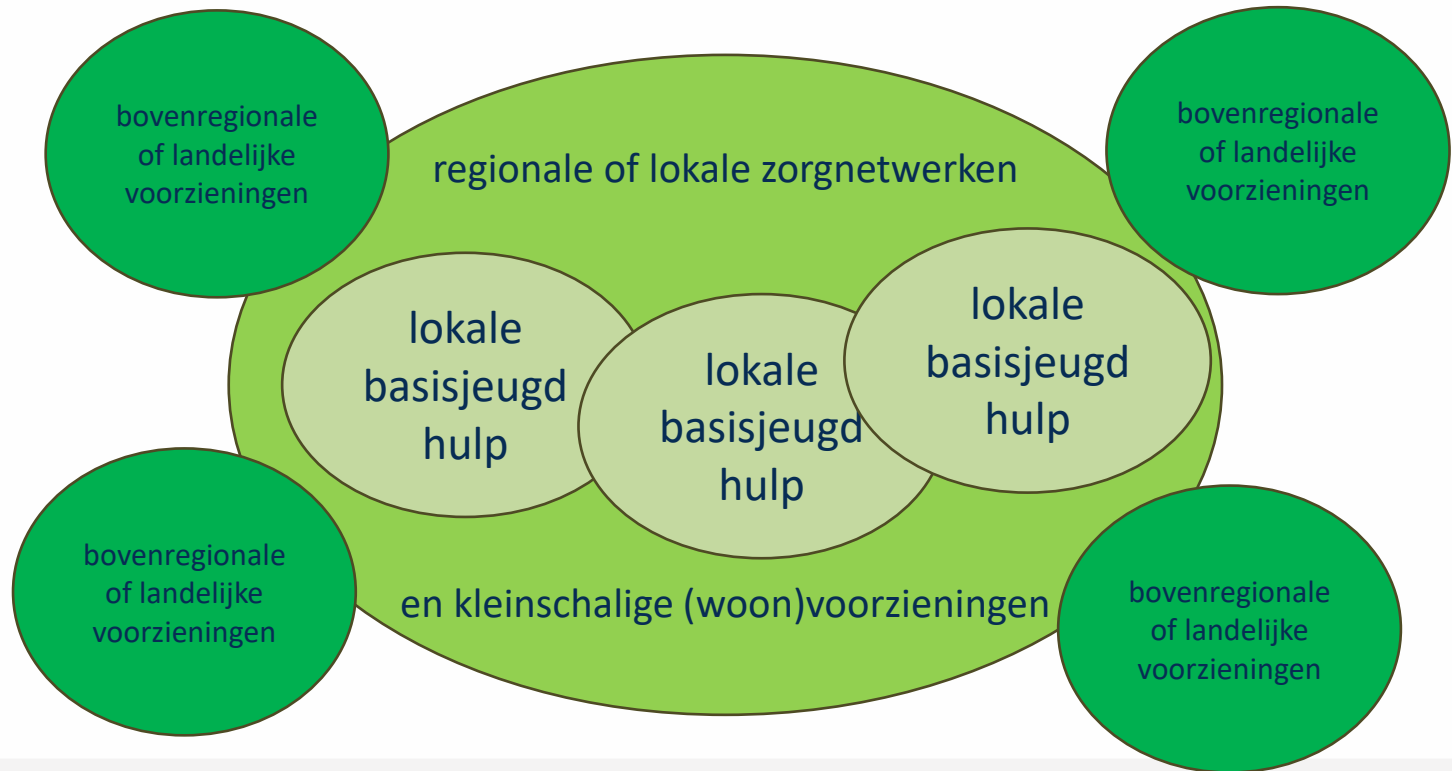
(On)Veiligheid is niet iets aparts maar onderdeel van het gewone leven, van mensen samen en wat mensen tot mensen maakt. Overheid en professionals zijn van betekenis maar niet bepalend, het is altijd een samenspel van ouders, kinderen, de sociale omgeving, de pedagogische voorzieningen en alles wat dichtbij is. De kennis en kunde moet de positieve krachten in die pedagogische omgeving versterken. Dat vraagt nabijheid, samenwerken, vertrouwen en professionaliteit.

Visie op (specialistische) jeugdhulp: zo thuis mogelijk

- Versterken van het gewone leven en meedoen in de samenleving staat centraal, niet het fixen van problemen
- Erkenning dat jeugdzorg (jeugdhulp en jeugdbescherming) aanvullend en tijdelijk is
- Jeugdzorg sluit dus aan, bij de ouders en kinderen, in verbinding met dagelijkse leefomgeving, sociale netwerk, kinderopvang, school en wijk
- Een radicale keuze voor hulp dichtbij en stoppen met uithuisplaatsingen
- Ontwikkeling naar kleinschalig wonen en behandelen
- Complexe problemen vereisen altijd situationeel handelen
- Netwerkgorg om maatwerk te kunnen leveren
- Lerend en met kennis doorontwikkelen

Het Nji heeft in 2020 een rapport uitgebracht waarin de kennis over de effectiviteit van de jeugdzorg op een rij is gezet. Op basis daarvan zijn de belangrijkste ingrediënten genoemd die een plek vragen in de hervorming. Zie de vorige sheet. Die kan worden vertaald naar een visie op de ontwikkeling van (specialistische) jeugdzorg (d.w.z. vrijwillige hulp en jeugdbescherming samen). De afspraken in de Hervormingsagenda zijn gericht op beschikbaarheid en stabiliteit van de specialistische jeugdhulp. Dat zijn belangrijke aspecten omdat de hulp onder druk staat. Maar zonder een visie op waar de jeugdzorg zich in brede zin naar toe beweegt draagt dat nog niet bij aan de noodzakelijke transformatie. Die verantwoordelijkheid ligt dan bij de regio's. Nji ziet de landelijke afspraken dan ook als een oproep aan de partners in de regio's om zelf een toekomstvisie te formuleren en die leidend te laten zijn voor de uitwerking van de Hervormingsagenda. Nji draagt daarvoor kennis aan. In de regio's kan worden beoordeeld op welke aspecten al vooruitgang is geboekt en waar nog extra inspanningen op nodig zijn. Niet alles kan tegelijk, de transformatie kan alleen in stappen worden gerealiseerd en vraagt voortdurend herijking en leren van de eerdere stappen. Bovengenoemde ingrediënten helpen daarin focus aan te brengen en prioriteiten te benoemen.

Blik op jeugdzorglandschap in de toekomst

De ingrediënten genoemd in de vorige sheet kunnen ook worden vertaald naar een blik op het toekomstige jeugdzorglandschap. Het is nadrukkelijk geen blauwdruk, wel ontwikkelingsinrichting.

Waarschijnlijk kan de combinatie van lokale basisjeugdhulp met regionale of lokale (afhankelijk van gebied) zorgnetwerken en kleinschalige (woon)voorzieningen in de meeste zorg voorzien. **Opgave voor zorgveld: van algemene aanbieder naar regionale partner die expertise en professionals levert.**

Nodig blijft een beperkt aantal bovenregionale of landelijke voorzieningen. **Beschikbaarheidsfinanciering en scherpe afbakening aanbod en doelgroep is nodig om brede ontwikkeling niet te frustreren. Vraagt landelijke sturing en ordening aanbieders.**

Voor meervoudige en/of complexe vraagstukken is maatwerk nodig met ruimte voor zoeken, specialisten sluiten aan.

Meervoudig/complex staat niet gelijk aan (hoog) specialistisch.

Keuze voor terugdringen uithuisplaatsingen essentieel, vraagt echt andere werkwijze professionals, aanbieders en gemeenten om het mogelijk te maken. Aanbod stuurt hier de vraag.

Dat vraagt een adaptief, flexibel systeem waarin professionals en cliënten elkaar kunnen ontmoeten. Kan alleen in verbinding. Schotten lokaal, regionaal en landelijk helpen dan niet, geheel moet logisch georganiseerd en bestuurd

De vraag is dus of de afspraken over regionale en landelijke inkoop dit beeld dichterbij brengen of in de weg staan.

Voor de aanbieders heeft dit soms ingrijpende consequenties. Sommige aanbieders zullen op termijn niet meer bestaan. Het 'product' jeugdhulp verandert deels in de 'expertise' van jeugdhulp. Dus van aanbieder van zorg van leverancier van expertise en professionals. Het vraagt van jeugdzorgwerkers dat zij hun expertise anders inzetten of nieuwe expertise opbouwen. De aanbieders hebben de taak hen daarbij te stimuleren en ruimte te geven.

Dat alles vraagt dat jeugdhulpaanbieders samen optrekken en concurrentie uitbannen. Marktwerking helpt deze ontwikkeling niet. Maar het onvermijdelijke is ook dat sommige aanbieders moeten omvallen om ruimte te creëren. Dat beter gepland doen dan aan toeval of concurrentie overlaten.

3. Kwaliteit en Blijvend Leren als voorwaarden om gegeven het stelsel de best mogelijke zorg te kunnen bieden

Enkele observaties over kwaliteit in de jeugdzorg

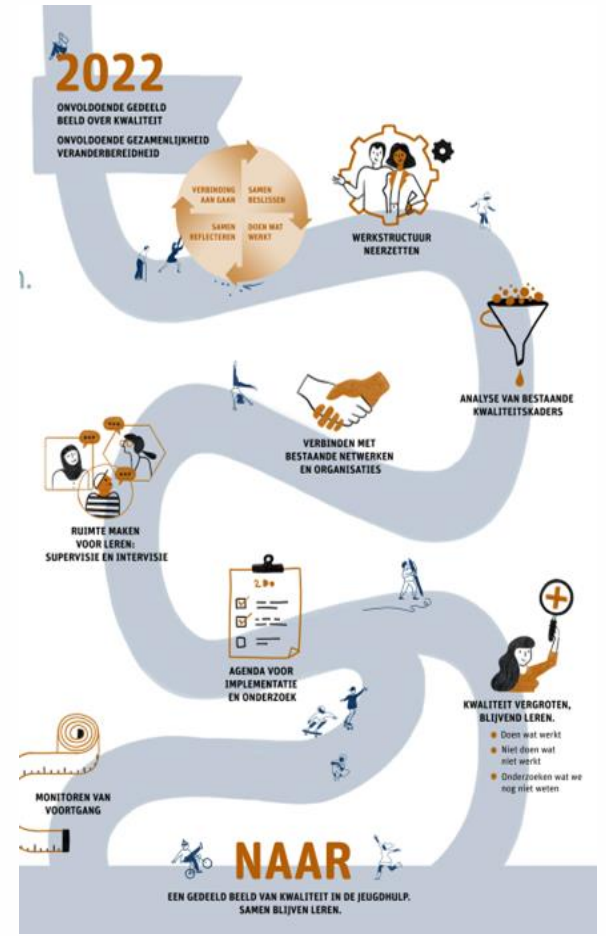

De jeugdhulp kent geen eenduidige visie op kwaliteit en de specifieke toegevoegde waarde binnen het jeugddomein
Discussie over kwaliteit staat niet los van maatschappelijke normen en waarden rond opvoeden en opgroeien (zoals het paradigma van normaal en afwijkend)
De kennis over effectiviteit is nog onvoldoende breed ontwikkeld en er wordt nog steeds niet-effectieve hulp ingezet
De ontwikkeling van kwaliteit vraagt om een lerende aanpak en eigenaarschap van het professionele veld en de opvoeders en jongeren.

De partners in de vijfhoek van de Hervormingsagenda hebben deze constatering gedeeld en vastgesteld dat een gezamenlijke investering in de kwaliteit en effectiviteit van de jeugdzorg nodig is. Daartoe is de aanpak Kwaliteit en Blijvend Leren bedacht. Verbonden aan de Hervormingsagenda maar wel met een eigen governance en werkwijze waarin inhoud en kwaliteit leidend zijn en niet het stelsel of de instituties.

Kwaliteit en blijvend leren

- Partners in de jeugdhulp willen met elkaar bouwen aan een fundament van kwaliteit en een cultuur van samen leren
- En in die samenwerking wel scherp zijn op de rollen en verantwoordelijkheden van elk van de deelnemers

Uitgangspunt is dat het beroepsveld verantwoordelijk is voor inhoudelijke bepaling kwaliteit, op basis van wat ouders en jongeren aangeven wat hen helpt. En dat beleid de voorwaarden creëert, VNG in contractering en VWS landelijke kaders. Dus vanuit de partners in de vijfhoek van de Hervormingsagenda zijn hierin nu de zorgaanbieders (de branches) en de professionals (de beroepsverenigingen) aan zet om tot gemeenschappelijke, onderbouwde en beproefde kwaliteitskaders te komen.

Dit vraagt leren op alle niveaus, in de uitvoeringspraktijk, maar ook op bestuurlijk niveau: wat heb je nodig om samen kwaliteit te verbeteren?

Het eindbeeld is dat we in 2028 een flinke stap verder zijn, met kwaliteitskaders die houvast bieden voor gemeenten. Samen bepalen is uiteindelijk belangrijk omdat elke partij een bijdrage heeft te leveren aan de transformatie.

In mijn ogen komt het antwoord op de vraag om de reikwijdte van de jeugdhulp te formuleren het beste uit de activiteiten van Kwaliteit en Blijvend Leren, op basis van een gedeelde visie wat de toegevoegde waarde is van jeugdhulp en waar de grenzen liggen. Beter dan dat de overheid dat bepaalt in een afvinklijst in de jeugdwet.

KBL gaat gebruik maken wat er is. De regionale kenniswerkplaatsen, werkplaatsen sociaal domein, diverse onderzoeksconsortia, hogescholen, de goede voorbeelden uit de regio's. KBL bouwt op vanuit de praktijk en schakelt en makelt ook tussen de niveaus. Daar waar al best practices voorhanden en getoetst zijn brengt KBL die naar de regio's en de uitvoering zodat zij daar ook tussentijds gebruik van kunnen maken.

Er zijn extra middelen beschikbaar voor KBL, ook voor de implementatie in de uitvoering.

Inrichting werkstructuur

- Autonome netwerkorganisatie waarin partners gelijkwaardig en actief deelnemen.
- Perspectieven van jongeren, cliënten, professionals, brancheorganisaties, gemeenten en het Rijk vertegenwoordigd.
- Samenwerken met associatie wijkteams, kennis- en onderzoeksorganisaties, en meer.
- Verbinden met bestaande netwerken, bewegingen en programma's

• • • • • • • • • •
 • • • • • • • • • •
 • • • • • • • • • •

Het inhoudelijk hart is de werkorganisatie waarin mensen uit de praktijk, aangedragen door de branches, beroepsverenigingen, cliënt- en jongerenorganisaties aan de slag gaan, samen met mensen vanuit beleid (aangedragen door de VNG en Rijk) en kennis- en onderzoeksinstellingen.

Deze mensen zijn ook de ambassadeurs naar het veld en de landelijke organisaties, ze halen voorbeelden en vragen op en brengen kennis in.

De koersgroep, samengesteld uit vertegenwoordigers van de landelijke partijen, bepaalt de koers, benoemt prioriteiten en zorgt voor bestuurlijk commitment. Daar ligt ook de verbinding met de Hervormingsagenda, als op stelselniveau afspraken nodig zijn.

Het ondersteunend bureau en de werkorganisatie worden ondergebracht bij het NJi, als faciliterende organisatie. Daarnaast brengen wij onze kennis in.

Dit zijn de prioriteiten voor 2024. Als begin. De werkorganisatie start in januari 2024.

Eerste inhoudelijke thema's

1. Kaders voor kwaliteit

Komen tot een gedragen set kwaliteitskaders voor de jeugdhulp op basis van bestaande kaders.

2. Leren in de praktijk

Realiseren dat professionals tijd en ruimte hebben om te leren.

3. Implementatie- en onderzoeksagenda

Toepassen wat werkt, stoppen met hetgeen niet werkt en onderzoeken wat we nog niet weten.

Nederlands
Jeugdinstituut

r.hageraats@nji.nl.

Kijk ook op www.nji.nl

